

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชาดกที่ลิงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลิงนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษา ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาเรื่องลิงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาเรื่องการเสวยพระชาติเป็นลิงของพระโพธิสัตว์ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทและคุณธรรมของลิงพระโพธิสัตว์ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งศึกษาค้นคว้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา อรรถกถา หนังสือวิชาการทางพระพุทธศาสนา และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่า

๕.๑.๑ ลิงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

(๑) ความหมายและประเภทของลิง ลิงเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ลักษณะคล้ายคน มีหลายประเภท เช่น ลิงที่พบตามธรรมชาติ มีลิงโลกเก่า ลิงโลกใหม่ และลิงไม่มีหาง ลิงพระโพธิสัตว์ และลิงธรรมดาทั่วไป

(๒) ลิงในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ในพระวินัยคือลิงที่เป็นอนุบัญญัติในปฐมปาราชิกในพระสูตรเป็นลิงตัวละครต่าง ๆ ในชาดก ในพระอภิธรรมเป็นลิงที่เปรียบเทียบกับเหมือนจิตของคน ยังมีปรากฏในปฐมสมโพธิกถาและคัมภีร์อื่น ๆ

๕.๑.๒ การเสวยพระชาติเป็นของลิงพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

(๑) ความเป็นมาของชาดก กล่าวถึงความหมายของชาดก กำเนิดชาดก ที่มาของชาดกประเภทของชาดก องค์ประกอบของชาดกความสำคัญของชาดก และชาดกในพระสูตร

(๒) พระโพธิสัตว์และการเสวยพระชาติ เคยเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ เป็นเทวดา เป็นยักษ์

(๓) การเสวยพระชาติเป็นลิงของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏอยู่ในชาดกของพระสูตร มี ๑๓ เรื่อง ได้แก่

นพปานชาดก พระโพธิสัตว์หาอุบายแก้กลของรากษสให้ฝูงลิงได้ดื่มน้ำด้วยไม้้อแล้วพันอันตราย, วานรินทชาดก พระโพธิสัตว์เอาตัวรอดด้วยการลวงเหยียบหัวจระเข้ได้ด้วยปัญญา จนจระเข้ต้องกล่าวชม, ตโยธรมชาดก พระโพธิสัตว์เสวยถูกบิดาคิดจะฆ่าแต่เอาตัวรอดมาได้ด้วยธรรม ๓ ประการ คือ ความขยัน ความกล้าหาญ และความรอบรู้จนรากษสต้องชมเชย, ดินทุชาดก พระโพธิสัตว์ปลอมใจบริวารให้เบาใจว่าจะต้องพินัย เพราะวานรหลานชายที่ฉลาด, สูงสมุทรชาดก พระโพธิสัตว์เอาตัวรอดจากจระเข้ได้ด้วยปัญญา,

ครหิตชาดก พระโพธิสัตว์เตือนมนุษย์ที่ไม่รู้จักความไม่เที่ยง แสวงหาแต่ทรัพย์เป็นของตนให้หมู่วานรบริวารฟัง, จูฬนันทียชาดก พระโพธิสัตว์ได้สละชีวิตของตนและน้องหวังช่วยมารดาแต่ก็ถูกพรานใจบาปฆ่าหมดทั้ง ๓ แม่ลูก พรานนั้นกลับถูกแผ่นดินสูบไปเกิดในอเวจีมหานรก, กุมภิลชาดก พระโพธิสัตว์แสดงธรรมแก่จระเข้ ว่าผู้มีธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ธรรม อิติ จาคะ ย่อมพ้นจากศัตรูได้, กาฬพาหุชาดก พระโพธิสัตว์สอนน้องชาย ไม่ให้ริษยวานรดำที่เพิ่งถูกจับมาใหม่ ว่า ได้อาหารมากกว่าตน ไม่นานก็คงถูกปล่อยไปเพราะชอบหลอกพระกุมาร

วานรชาดก พระโพธิสัตว์คิดหาอุบายเอาตัวรอดจากจระเข้ได้ด้วยปฏิภาณของตนเอง, กปิชาดก พระโพธิสัตว์ได้ช่วยเหลือฝูงวานรเป็นจำนวนมากให้พ้นจากความตายเพราะเหตุที่วานรชุกชนตัวหนึ่งไปก่อเวรกับบุโรหิตโดยไปถ่ายอุจจาระรดศีรษะเขา ทำให้เขาจองเวรฆ่าวานรเป็นจำนวนมาก, มหากปิชาดก ๑ พระโพธิสัตว์พาบริวารออกไปหาถูกพระเจ้าพรหมทัตล้อมไว้ ได้ทอดตนเป็นสะพานให้บริวารหนีไปได้, มหากปิชาดก ๒ พระโพธิสัตว์ได้ช่วยพราหมณ์ผู้ตกเหวคนหนึ่งให้ขึ้นจากเหวแต่พราหมณ์คิดประทุษร้ายใช้ก้อนหินทุบศีรษะหวังให้ตายแต่ไม่ตายท่านจึงสอนไม่ให้พราหมณ์ทำความชั่วอีก แล้วนำไปส่งยังแดนมนุษย์

๕.๑.๓ วิเคราะห์บทบาทและคุณธรรมของลิงพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

(๑) บทบาทในชาดก พบว่ามีบทบาทในการเป็นสมาชิกของครอบครัว ด้านการเป็นผู้นำสังคมด้านวัฒนธรรมประเพณีและด้านธรรมชาตีสืบวงศ์

(๒) หลักธรรมที่พบในชาดกที่พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นลิงทั้ง ๑๓ ชาดก อาทิ เช่น สัจจะ ปัญญา กตัญญูกตเวที กรรม เป็นต้น

(๓) คุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏสำหรับปัจเจกบุคคลครอบครัวและสังคมดังนี้

ด้านปัจเจกบุคคล คุณธรรมของสิ่งพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักธรรมสำหรับปัจเจกบุคคลทั้งหมด เพราะมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ แต่เพื่อสะดวกและง่ายต่อการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้แบ่งหลักธรรมออกเป็นหมวดหมู่ ผู้วิจัยพบว่า คุณธรรมด้านปัจเจกบุคคล เป็นธรรมที่อำนวยความสะดวกและความสุขแก่ปัจเจกบุคคลผู้ที่ยึดถือและประพฤติปฏิบัติตาม ส่งผลถึงครอบครัวและสังคม เพราะเมื่อคนดีแล้ว ครอบครัวและสังคม ก็ย่อมดีตาม ได้ปรากฏหลักธรรมดังต่อไปนี้คือ หลักของกรรม หลักของอริยฐานธรรมและหลักของอริยทรัพย์

ด้านครอบครัว ผู้วิจัยพบว่า คุณธรรมของสิ่งพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับครอบครัว หน้าที่ของบุตรธิดา ตลอดจนหลักการครองตน การครองคน ครองเรือน ส่งเสริมการพัฒนาชีวิตครัวเรือน ให้อยู่ดีมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นครอบครัวที่อบอุ่น จึงเป็นหลักธรรมสำหรับครอบครัว ได้แก่ หลักของบุตร หลักของธรรมาธรรมและหลักของพรหมวิหารธรรม

ด้านสังคม ผู้วิจัยพบว่า คุณธรรมของสิ่งพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ปรากฏหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับสังคม สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาคนในสังคมให้มีสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม ครอบคลุมสังคมทุกระดับชั้น นับตั้งแต่สังคมเล็ก ๆ เช่น ครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน จนกระทั่งถึงสังคมที่กว้างใหญ่ขึ้น นั่นคือ ประเทศชาติ และสังคมโลกในที่สุด หลักธรรมดังกล่าว ได้แก่ หลักธรรมในบุคคลหาได้ยาก หลักกุศลธรรมและหลักเวสาร์ชกรณธรรม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชาดกนั้น ผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นที่เห็นสมควรทำการศึกษาในหลายประเด็น เพราะเหตุว่าชาดกส่วนใหญ่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนา จึงปรากฏมีหลักธรรม คติธรรม ปรัชญาในการดำเนินชีวิต ข้อคิดเป็นจำนวนมาก

ผู้วิจัยจึงเสนอประเด็นในการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชาดก เพิ่มเติมดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ การศึกษาหลักธรรมของนิกายพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นต้น

๕.๒.๒ การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชาดกที่พระโพธิสัตว์
เสวยพระชาติเป็นเทวดา เป็นต้น

๕.๒.๓ ศึกษาเชิงเปรียบเทียบคุณธรรมของลิงพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกของเถรวาท
และมหายาน เป็นต้น

ฉะนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ ในการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชาดก
ผู้วิจัยเห็นว่า ควรที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะการสื่อสาร
หลักธรรมผ่านชาดกนั้น สามารถเข้าถึงได้ง่ายและเข้าใจได้อย่างชัดเจน เพราะมีตัวอย่างประกอบทุก
เรื่อง และประการสำคัญคือควรที่จะน้อมนำเอาหลักธรรมที่ปรากฏในชาดกนั้น ไปประยุกต์ใช้ให้เกิด
ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และจะเป็นหนทางสร้างความสุขต่อบุคคล ครอบครัวและสังคมอย่าง
แท้จริง